

НЕБОЈША Д. ЈЕРИНИЋ*
ТОМО В. ОДАЛОВИЋ
Београдска пословна школа
Београд

УДК 323.28:316.73
Монографска студија
Примљен: 29.12.2016
Одобен: 23.01.2017
Страна: 91-103

БЕЗБЕДНОСТ КАО ИЗАЗОВ И ОДГОВОР КРОЗ ПРИЗМУ ИДЕНТИТЕТА И КУЛТУРЕ

Сажетак: Кроз читав рад покушавамо да скренемо пажњу на круцијалну везу између безбедности, идентитета и културе, тј. покушавамо да изађемо из оквира који су претходно наметнути од стране процеса тзв. глобализације. Претпоставка у коју глобализација покушава да нас убеди (тима и уведе у беду туђег система вредности, перфидно осмишљеног а не сопственог промишљања као одраза сопственог система вредности) јесте да је безбедносна претња било које врсте, патолошки настројен непријатељ, који је спреман да ради остварења екстремистичких ирационалних идеја, жртвује нашу и сопствену егзистенцију и тиме угрози егзистенцију читаве заједнице. Такав приступ (намерно) превиђа мотиве и узроке настанка тероризма (односно системско материјално, душевно и духовно осиромашење) као најактуелније безбедносне претње, тражећи одговор у репресији и искривљеној превенцији. Скретањем пажње са узрока на последице, онемогућава се правилност а тиме и ефикасност одговора на безбедносни изазов. А прави одговор на све безбедносне изазове лежи у истинском очувању идентитета и богатства културе.

Кључне речи: безбедност, култура, идентитет, тероризам, глобализација

Увод

Појам безбедности има вишеструко значење. У најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља. Међутим безбедност укључује и моралне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало његову прецизну дефиницију. Заправо, реч је о друштвено конструисаном концепту који стиче специфично значење само унутар датог социјалног контекста.¹

Етимолошки термин „безбедност“, потиче од грчке речи *asphaleia* која је настала од речи *sphallo* (грешка, узрок пропасти, пропадање, саплитање, пораз,

* nebojsa.jerinic@bbs.edu.rs

¹ Гађиновић Р., Безбедносна функција државе, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 12.

збуњеност, разочарање), и значи избегавање грешке, лажи, односно негацију значења појма *sphallo*– *asphaleia*. Од речи *sphallo* настала је латинска реч *fallo*, чији је енглески синоним реч *false* (неистина, лаж, грешка). Следствено томе, пошто *asphaleia* означава избегавање грешке, лажи, негацију појма *sphallo*, тиме представља и негацију онога што означава енглеска реч *false*. Латински израз за безбедност *securitas/securus* – „без бриге“ изведен је из кованице *sine curea*, састављен из речи *sine* (без) и *cura/curio* (невоља, забринутост, опрезност, пажња, патња, бол, зebња, жалост, туга...). Отуда кованица *sine cura* значи: без забринутости, слободу од (одсуства) бриге (*free from cares*), без невоље (*untroubled*), мирноћу/мир (*quiet*). Именица *securitas* у основи означава положај појединца, са посебном унутрашњом структуром, његову сталоженост и спокојство духа, услов који Цицерон назива „врховним циљем жудње, одсуством страхова од којих зависи срећан живот“².

Ако се осврнемо на етимологију српске речи безбедност приметимо да се ради о кованици која настаје спајањем двеју речи: без и беда (бедност-као стање). Тако и српска реч безбедност представља пример негативног дефинисања појма, тј. опис не онога што неко стање јесте, већ даје опис свега што описивана појава, односно стање није. На основу сажетог етимолошког приступа можемо извести закључак да је безбедност тежња за слободом од беде, стања бедности (у материјалном и/или духовном смислу) тј. слободом од било које врсте егзистенцијалне угрожености у коју нас неко или нешто уводи или може увести (убеђивањем-насилним или ненасилним путем-наметањем својих ставова, вредности, интереса и циљева) што доводи или може да доведе до беде, тешког, односно бедног (материјалног, душевног и духовног) стања, неслободног појединца или колективитета.

Учења о безбедности

Постструктурални приступ поставља појам безбедности у равн са још два појма тј. појмом идентитета и културе (који управо представљају меру мере формирања свести, система вредности, односно ставова и морала појединаца и заједнице, а тиме и брану од туђих утицаја увођења у беду, убеђивањем наметнутих туђих образаца и интереса). Не може се знати шта представља угрожавање безбедности уколико се не зна који су интереси одређене заједнице, који је облик њене егзистенције, шта чини њен идентитет, а не може се знати идентитет заједнице, уколико се не зна које је културно и историјско наслеђе (традиција) те заједнице.

Према мишљењу Дејвида Кемпелба, процес конструкције и репродукције идентитета одвија се кроз дискурсе спољне и безбедносне политике. Томе би требало додати да постструктурализам, чији је он представник, инсистира на деесенцијализацији самог концепта идентитета, заступајући идеју да се неки идентитету век супротставља својим алтернативним видовима у односу на

² Rothschild Emma, What is Security (The Quest for World Order), Daedalus, 1995, str. 61.

које би требало да буде дефинисан.³ О значењу и значају културе која потврђује идентитет а тиме јесте и у његовој функцији очувања (односно безбедности) говори и пример промишљеног наступа Србије на Венецијанском бијеналу 1911 год. Наиме, Србија је у циљу ослобођења и присаједињења јужних српских крајева, превасходно Косова и Метохије од отоманске окупације, циљано на Бијеналу наступила са инпресивним вајарским делима Ивана Мештровића, који је за ту прилику вајарски изнедрио дела тзв. косовског циклуса. Радови су оставили снажан утисак на културну јавност и свест европских народа да поједини културолози и историчари сматрају да потом вођени Ослободилачки ратови (1912-1913 год) не би имали такав ефекат да остваре чин присаједињења, да нису наишли на већ свесно припремљену подлогу несвесно утицаја културним садржајима на свест европских народа о идентитету Србије, чији нераскидиви део свакако чини поднебље Косова и Метохије. Кроз ту призму ваља посматрати и стратешки значај спречавања пријема тзв. независно проглашеног Косова у УНЕСКО.

Према Копенхашкој школи, безбедност може бити схваћена као језички акт (енг. *speechact*), о егзистенцијалним претњама и ванредним мерама. „Језички акт“ или „чин секуритизације“ изводи „секуритизујући актер“ (нпр. председник), који тврди да неки фактор (нпр. тероризам) представља „егзистенцијалну претњу“ (односно, претњу опстанку) неком „референтном објекту“ (нпр. држави), па, стога, предлаже предузимање „ванредних мера“ (нпр. превентивне акције) ради сузбијања такве претње. Уколико, користећи се логиком наведеног аргумента, „секуритизујући актер“ успе да легитимизује мере, које не би биле легитимне да није учињен претходно поменути језички акт, односно секуритизујући потез (енг. *securitizing move*) можемо рећи да смо сведоци успешне „секуритизације“.⁴ Јасно је да наведена методологија представља својеврсну манипулацију свешћу, без обзира што се редовно правда тзв. „вишим циљевима и интересима,, друштва или државе.

Укратко, Копенхашка школа тврди да безбедносне претње не треба анализирати као објективне „ствари по себи“, већ као нешто што се на тај начин доживљава и против чега се делује ванредним, безбедносним мерама. Вивер сматра да „самим чином проглашења нечега безбедносним проблемом, тај проблем таквим и постаје“.⁵ Нажалост, овакав став постаје правило конституисања јавног мњења данас, јер у доба усисаности маса у виртуелност друштвених мрежа и масовних медија које су због комерцијализације прихватиле наметнути концепт друштвених мрежа те, такође, постале инфективни фактор смућивања а не разбистравања јавног мњења и здравог, објективног промишљања и расуђивања, данас тако долазимо до појма тзв. пост-истине.⁶ Пост-

³ Ејдус Ф., Безбедност, култура и идентитет у Србији, Безбедност западног Балкана, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2007., стр. 67 - 68.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ Пост-истина се односи на околности у којима објективне чињенице имају мањи утицај на обликовање јавног мњења него емоције и реакције у друштву или лични и појединачни ставови – нова реч коју Оксфордски речник дефинише на овај начин. Пост-истина као појам је заправо

истина заправо постаје оперативно средство манипулације свешћу широких народних маса, а не извор правовремених и објективних информација, као основе из које сваки појединац, на основу своје здраве памети и ставова, треба да формулише свој поглед на стварност и формира своје мишљење. Какво је данас стање у српским медијима (посебно тв медија) јасно осликава чињеница да је на свим каналима са националном фреквенцијом, почев од Јавног сервиса РТС-а, невероватна количина продукта америчке филмске (пропагандне) индустрије, шпанских, турских, индијских серијала (тзв. „сапуница“) ријалити продукције која форсира принцип: „што скандалозније понашање учесника то већа гледаност“. Какав ефекат има оваква програмска и уређивачка политика у погледу урушавања културних вредности, формирања колективне свести а тиме и ставова појединаца на које „инфективно„ утиче, те какве су импликације на проблематику безбедности а у вези са несумњивим значајем очувања аутентичности идентитета и система вредности устројеног културним садржајима, аутор оставља да процењујете сами. Флангрантан пример проглашења нечег безбедносним проблемом представља манипулацијатероризмом као појавом. Управо су медији допринели да тероризам као методологија деструктивне борбе за остваривање неког политичког циља, добије на замаху и постане разлог ангажовања огромних ресурса држава. То је даље имплицирало све веће и перфидније ангажовање терориста, јер су сходно придатој медијској и свакој другој пажњи извукли закључак да је терористички акт, као средство оправдало циљ. Тероризам, од издвојеног очајничког акта милитантних група и екстремно оријентисаних појединаца, који је више представљао одраз немоћи него било какве моћи оних који су посезали за оваквим начином борбе, постаје један од водећих безбедносних изазова 21. века. Колика је реална опасност од могућности предузимања терористичког акта, те обима угрожености једне државе или нације од терористичког акта, наравно, зависи од много фактора. Ипак, и поред реално великог малигнитета ове појаве, далеко мањи малигнитет би постојао без спектакуларизације медија и уз реално сагледавање ефеката предузетих терористичких напада. Наиме, узмимо за пример Русију, као високоризичну земљу по питању могућности терористичких аката оних који су противници политике коју Русија води. Из података да у Русији годишње у саобраћајним несрећама од око 15.000.000 возача, гине, у просеку око 15.000 људи а да од терористичких напада, бар у последњих 5 година, просечно страда, од око 146.000.000 Руса око 150 људи, јасно је, да је могућност страдања у саобраћајној несрећи у Русији готово 100 пута већа него да неко страда од терористичког напада.⁷ И поред оваквог стања ствари, нико аутомобил није про-

парадокс, јер објективна истина би требало да буде једна једина а у ствари чињенице „објективне истине“ се *post festum* боје емоцијама, субјективним реакцијама које су прилагођене интересним групама и актуелним политичким тренутком, те циљевима тако да пост-истина нема много везе са истином него је њена искривљена рефлексивна слика. Уметање пост-истине у функцији је тзв. хибридног рата који се, као облик специјалног рата (пре свега психолошког – у виду манипулације свешћу), већ дуже води у светском медијском простору, а развио се из тзв. меке моћи, где се рат води не класичним оружјем и војном конвенционалном силом, него информацијама путем свих облика комуникације.

⁷ Кара-Мурза С., Манипулација свешћу, Београд, 2011, стр. 153.

гласио безбедносним изазовом и претњом а тероризам јесте. Наравно да све ове „конструкције,, и појмови (од тзв. постструктурализма; деесенцијализације; секуритизације и сл.) представљају субјективну, интелектуалну конструкцију појединих теоретичара (уосталом као и сам појам безбедности, или појам тероризма као безбедоносног изазова) које објективно не морају да имају било какво значење или значај у покушају да се да било какав одржив одговор на сложену проблематику безбедности, али ваља од нечега поћи. Стим у вези, целисходно је условно третирати и импликације које из наведених интелектуалних конструкција проистичу. Оне свакако нису егзактни аксиоми и несумњиве полазне основе на којима би могла да се, поготово у универзалном смислу, гради или брани коезистентна елаборација појма и комплекса безбедности (јер ни он сам, ван конкретног временско-историјског, просторно-географског и морално-етичког контекста или, како то каже Дерида, дискурса, није довољно јасно одредив). Тиме условно треба приступати и свему другом што из тог појма проистиче (нпр. појму безбедносне претње и сл.).

Из оваквог учења о појму безбедности закључујемо да је одређивање идентитета „референтног објекта“ (контекста или дискурса) кључни фактор при повлачењу граница између потенцијалних процеса који не престављају угрожавање заједнице и могућности које представљају егзистенцијалну претњу. Даље закључујемо да је питање идентитета (а проблем дефинисања и овог појма свакако постоји) једне заједнице (државе, народа, нације) централно питање њене безбедности. Вукајлија појам нације дефинише на следећи начин: (лат. *nasci* родити се, *natio*) народ, друштвена заједница људи који говоре истим језиком, који су заједнички проживели политички и културни развој и који су прожети свешћу о узајамној припадности и целовитости у односу према другим нацијама. Сходно изнетом, ако не знамо ко смо и који су наши интереси, не можемо знати ни који су то процеси који представљају претње нашим интересима а самим тим и нашој егзистенцији. Отуда можда није претенциозно закључити да је највећи безбедносни изазов било које заједнице, очување тог идентитета (јер у мери у којој идентитет није континуирано аутентичан, у тој мери није ни препознатљив као идентитет). У том смислу, државе и народи који брину о очувању и неговању своје културе, тиме и свега онога што одржава и чува њихов идентитет (језик, вера, традиција и др), заправо стварају предуслов валидног дефинисања безбедносних изазова а тиме и ефикасног одговора на такве изазове. Одатле проистиче да су најмалигнији облици безбедносног угрожавања једне државе и народа, управо угрожавања њеног идентитета, континуитета културних добара и културних образаца по којима су културне вредности створене, препознате и садржане у култури тог народа а тиме и у њеном идентитету.

И постструктурални приступ (као савремен тренд) види културу као одговор на питање ко смо, одакле долазимо и које су наше вредности.⁸ Несумњиво је суштински значај културе, у било ком теоретском приступу (савременом или традиционалном), управо у баштињењу и очувању оних вредности које

⁸ Hudson, V., *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner Publishers, London, 1997.

извиру из дубина генија једног колективитета. Зато управо континуитет, квантитет, а посебно квалитет и рафинисаност културних садржаја и образаца одређује или ти, опскрбљује један колективитет есенцијалним и егзистенцијалним знањима и одговорима на сва егзистенцијална (а питање безбедности то свакако јесте), а и на друга, мање важна питања. Али, да не улазимо у полемику која излази из оквира овог рада, те уз условно прихватање изнете тезе о значају културе, идемо даље, у покушају какве-такве елаборације ове свакако комплексне проблематике.

Политичка култура

Политичка култура, као област културе, састоји се од основних претпоставки о свету политике.⁹ Она је истовремено и продукт и својеврсна интерпретација (можда је истинитије рећи-слика и прилика историје.¹⁰ Стратешка култура је онај део политичке културе који се тиче аксиоматских уверења окорисности и пожељности употребе војне силе (а у савременом свету и сваке друге силе: информатичке, пропагандно-психолошке, као и свега онога што спада у домен методологије и технологије тзв. специјалног рата) у међународним односима.¹¹ Политичка и стратешка култура утичу двојачко на националне и безбедносне интересе. Прво, оне регулишу интересе дефинишући „правила игре“ и диктирајући који су потези дозвољени, а који (наводно) нису. Одредница „наводно„ стављена је у заграду јер је апсолутно јасно да када би се правила игре које одређује политика истински поштовала, или када би постојала могућност санкционисања оних који крше та правила (превасходно на међународном нивоу) не би ни постојао безбедносни изазов и могућност угрожавања безбедности било ког међународно признатог субјекта. У тим случајевима би механизмима међународне заједнице, сва изигравања, политиком договорених правила дозвољеног и недозвољеног, била санкционисана и/или спречена пре него што изазову последице. Наравно, сведоци смо да то управо није тако. Друго, креирајући и обнављајући колективне идентитете, политичка и стратешка култура конституишу интересе.¹² Политика то чини само уколико заиста јесте инструмент управљања могућим, односно уколико је реална и поштује истински потенцијал датог народа или заједнице у чије име и за чији рачун се, та и таква, политика води. Међутим, уколико политика која се води, представља демагошко убеђивање јавности да се њоме досеже не оно што је реално могуће већ оно што је у домену жељеног, тада сама политика постаје генератор безбедносног угрожавања. У том случају демагошка политика постаје исходиште и основни узрок нарушавања безбедности заједнице у чије име води, наводно, реалну политику. Тако је и са стратешком културом. Наиме, ако се из разних разлога занемари значај и значење културних садржа-

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Elkins, David J. and Richard, E. B. Simeon, 1979., стр. 127–145

¹¹ Ејдус Ф., Безбедност, култура и идентитет у Србији, Безбедност западног Балкана, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2007., стр. 69.

¹² *Ibid.*

ја, уколико се уруше културни обрасци и истинске вредности које је један народ или заједница изнедрила и које континуирано бруси, које искуствено проверава у различитим историјским и другим релевантним контекстима, онда тако занемарена и запуштена култура није dostatна вредносна сила која ће аутентично препознати, артикулисати и формулисати оно што заиста јесу стратешки интереси датог друштва, односно заједнице. Јасно је да у том случају и стратешка култура не конституише и не одражава релевантне интересе једног народа, него управо супротно, постаје генератор појава и процеса који ће и безбедносно а и на сваки други начин угрозити предметну заједницу.

Тероризам, економија и култура

Погледајмо како Сергеј Георгијевич Кара-Мурза, руски академик, посматра и појашњава утицај културе, односно везу културе и тероризма као једног од актуелног безбедносног изазова. Наиме, он полази од тврдње да културну основу тероризма чини нихилизам – одрицање опште етике. Тероризам је производ Запада који је као норму живота декларисао рат свих против свих. Терор је први пут за време Француске револуције постао озваничена и морално оправдана метода владавине и изнедрио свог брата близанца – тероризам као методу борбе против власти. Затим је, као одговор на тероризам опозиције, настао државни тероризам. Земље Запада гаје код себе тероризам у контролисаним размерама. То је важно средство збијања малограђана око власти, по принципу: мора јој се много тога опростити пошто би без ње све нас побили терористи.¹³

После државе, терор су у рату свих против свих почеле да користе и политичке снаге у борби са државом (или њеним противницима). Тако је настао тероризам као средство застрашивања друштва и државе у политичке сврхе. Он је такође настао као својеврсно политичко позориште чији гледаоци доживљавају ужас. Његов главни циљ није убиство конкретних личности, већ управо дејствовање на осећања широког круга људи.¹⁴ Америчка политикологија дефинише тероризам као претњу или употребу насиља у политичке сврхе од стране појединих лица или група у деловању како на страни тако и против постојеће владе, када су такве радње усмерене на то да се утиче на већи број људи него што има непосредних жртава.

Ако се на овај начин погледа на тероризам, мора се доћи до закључка да на тероризам, као најактуелнији глобални безбедносни изазов, мора се одговорити и кроз превенцију и кроз репресију. Када је тероризам у питању, као мере које друштву стоје на располагању јављају се као *prima ratio* „мере социјалне превенције, социјалне, економске политике, културе, информисања, образовања и слично“.¹⁵ Потребно се удубити у суштину тероризма, те његову културну и идеолошку основу.

¹³ Кара-Мурза С., Манипулација свешћу, Београд, 2011, стр. 154 – 156.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Кривокапић, 2006.

Прецизно и детаљно организовани терористички напади захтевају снажну логистичку подршку. Уверени да иза сваког терористичког акта стоји на стотине, можда и хиљаде обучених и способних појединаца, постављамо питање како је могуће да долази до тако великог одзива људства, односно који су њихови мотиви и циљеви. Морамо одбацити све дилетантске тврдње које разлог постојања тероризма проналазе на верском, расном и националном нивоу и тиме додатно продубљују узроке нетрпељивости. Први услов који претходи стварању критичне масе, која прераста у подобно тло за настанак терористичке организације, јесте масовно и неправедно сиромашење раније добростојећих и образованих људи.

То се десило у Чеченији. Масовни криминал и насиље у Чеченији – пре свега су последица крајње (материјалне) осиромашености изазване реформом. Осиромашење је срушило оквири свести. Приходи житеља Чеченије су 1980. године у просеку били 2,6 пута мањи од прихода Московљана, а 1992. су постали 9,1 пута мањи. Просечан Московљанин је 1992. купиоробе за 17 пута више него просечан Чечен. Тај чинилац није узрок тероризма, већ само повољна средина за њега.¹⁶

Мурза наводи промену у култури као други услов за настанак тероризма. Култура се односи на целокупно друштвено наслеђе неке групе људи, то јест на научене обрасце мишљења, осећања и деловања неке групе, заједнице или друштва, као и на изразе тих образаца у материјалним објектима. По Вујаклији култура је подизање појединца и целог друштва до тога да му буду идеали (вредности): правичност, истинитост, човечност и узајамно поштовање. Да би се терориста навео на чин тероризма мора се претходно упропастити његов (културни) систем вредности. Треба га убедити да је његовој заједници нанета неподношљива неправда коју је могуће спрати само крвљу.¹⁷

Стога, борба против тероризма, као безбедносне претње, мора да се заснива и на превенцији и на репресији, али пре свега на очувању система вредности, односно идентитета и културе једног народа. Уколико би изостало преиспитивање узрока настанка тероризма, уколико се не би радило на његовој превенцији, ако би се занемарили мотиви терориста, у том случају ни брутална сила, односно, било каква репресија не би могла да искорени тероризам.

Очување идентитета – највећи безбедносни изазов

Кроз читав рад покушавамо да скренемо пажњу на круцијалну везу између безбедности, идентитета и културе, тј. покушавамо да изађемо из оквира који су претходно наметнути од стране процеса тзв. глобализације. Претпоставка у коју глобализација покушава да нас убеди (тиме и уведе у беду туђег система вредности, перфидно осмишљеног а не сопственог промишљања као одраза сопственог система вредности) јесте да је безбедносна претња било које врсте, патолошки настројен непријатељ, који је спреман да ради остварења

¹⁶ Кара-Мурза С., Манипулација свешћу, Београд, 2011, стр. 157.

¹⁷ *Ibid.*

екстремистичких ирационалних идеја, жртвује нашу и сопствену егзистенцију и тиме угрози егзистенцију читаве заједнице. Такав приступ (намерно) превиђа мотиве и узроке настанка тероризма (односно системско материјално, душевно и духовно осиромашење) као најактуелније безбедносне претње, тражећи одговор у репресији и искривљеној превенцији. Скретањем пажње са узрока на последице, онемогућава се правилност а тиме и ефикасност одговора на безбедносни изазов. А прави одговор на све безбедносне изазове лежи у истинском очувању идентитета и богатства културе.¹⁸ Управо у коренима националног бића и разгранатом систему вредности који карактерише сваки конкретан идентитет и чини га аутентичним, а који се гради и чува културом, леже и одговори на сва могућа егзистенцијална и есенцијална питања једног народа, нације и државе. Јасно је да у темељима идентитета и укултурним тековинама леже и одговори на питање шта су национални потенцијали, интереси, циљеви а тиме и ризици њихових угрожавања, што практично представља и одговор на питање шта представља есенцијални и егзистенцијални безбедносни изазов, односно, безбедносну претњу.

Погледајмо стање политичке културе, као и културе уопште (као система вредности), на овим просторима. Може се констатовати да је политичка култура увек била подељена у најмање две оштро супротстављене групе. Милан Матић подвојеност културног система вредности у српском друштву дефинише на следећи начин: поред старих антиномија између традиционализма и модернизације, либерализма и радикализма, Истока и Запада, данас се у странкама, међу вођствима и унутар интелигенције, разазнају и раселине између српства и југословенства, колективизма и грађанства, националног и мондијализма, патриотизма и популизма.¹⁹ Даље Филип Ејдус кроз покушај прецизног дефинисања две антагонистичке политичке културе које коегзистирају у српском друштву, дефинише два крајња идеална типа: грађанско демократски и други народно-слободарски стратешки културни приступ.

Грађанско-демократски приступ описан је на следећи начин: Аксиоматско уверење заговорника ове стратешке културе јесте да Европа и Запад недвосмислено представљају културно, политичко и цивилизацијско упориште (или дестинацију) Србије. Стога европско политичко наслеђе индивидуализма, демократије, либерализма, владавине права, људских права, избегавања употребе силе итд., представља скуп вредности и нормикоје треба усвојити и поштовати. Ова стратешка култура пројектује грађански и временски дефинисан национални идентитет.²⁰ Даље Ејдус тврди: „Да због њене турбулентне историје, скромне величине и немогућности да, из компликоване геополитичке позиције, наступасамостално, овај културни модел подстиче Србију на остваривање унутрашње друштвене еманципације и међународне економске, политичке и без-

¹⁸ Наглашавамо да стојимо на становишту да су идентитет и култура живе појаве, односно да се оне конструктивно, посвећено и предано, стрпљиво граде и мењају у складу са временом и приликама, значи еволутивним путем, никако (културном) револуцијом.

¹⁹ Матић, М., Мит и Политика, Чигоја штампа, Београд, 1998., стр. 328.

²⁰ Ејдус Ф., Безбедност, култура и идентитет у Србији, Безбедност западног Балкана, Београдски центар за безбедносну политику, Београд, 2007., стр 74.

бедносне интеграције. То је води, заједно са њеним балканским суседима, на пут европских, евроатлантских и глобалних интеграција“.²¹

Са друге стране народно-слободарска стратешка култура има у Србији много дубље историјско, симболичко, па чак и психолошко упориште. Она је, пре свега, продукт вишевековне борбе и настојања српског народа да се еманципује у односу на стране освајаче и велике империје које су запоседале простор Југоисточне Европе. То су биле Отоманско царство, Аустро-Угарска империја, немачки Трећи рајх и, коначно, хегемонија Европске уније и Сједињених Америчких Држава.²² Прво убеђење, које ћемо назвати независност инат, састоји се у томе да моћници желе да угуше слободу српског народа, јер он стоји на путу остваривања њихових интереса. Стога национална независност у односу на стране завојеваче нема цену и од ње не треба одустајати без обзира на последице. Друго аксиоматско уверење може бити означено као идеја самобитности. Идеја самобитности, која, према Матићевом мишљењу, може бити формулисана и као „бити и остати свој на своме“, представља квинтесенцију српске политичке традиције.²³ Треће аксиоматско уверење, названо „цивилизацијска амбивалентност“, претпоставља да Исток и Запад представљају два фундаментално различита света која су у сталној колизији и да Србија треба да у том сукобу остане неутрална. Ова идеја инсистира на „неопходности наводног цивилизацијског и духовног расцепа између Истока и Запада.“²⁴

Можда је из свега наведеног могуће извести констатацију да су југословенство и комунизам (револуционарно) итекако урушиле и угрозиле идентитет Србије те оптеретиле српско културно наслеђе накалемљеним вредностима, чак и антиподима оног што је било у функцији очувања српског идентитета, али како каже Ниче „оно што нас не убије јача нас“. У том смислу, време је да се „укорењивањем“, како то препоручује посрнулом француском народу, Симона Вејл²⁵, жена француски мислилац и филозоф, а поводом предаје и пада Француске уз колаборацију Вишијеве владе за време немачке окупације током Другог светског рата, изнађу у генију српског националног бића, изворне снаге које ће, дакле, крајње време је, у вишим националним циљевима пронаћи тачке прожимања и спајања а не разлоге разлаза и сучељавања. Пронаћи тачке које подстичу сједињење и узрастање српског националног бића а не његову схизофрену расцепљеност (посебно око сучељавања концепта национал - слободарског са грађанско-демократским). Како практично реализовати предметни историјски задатак српског националног бића, питање је које превазилази опсег овог рада али и скромне могућности и знања аутора. Свакако сматрамо, макар то било претенциозно или само интуитивно наслућивање аутора, да од успеха или неуспеха наведеног „укорењивања“ и изналагања снага и тачака уједињења, односно исцељења идентитета Србије, зависи и биолошки опстанак Србије на историјској сцени.

²¹ *Ibid.*

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ Gaćeša, D., *Between Philanthropism and Phyletism: The Construction of the 'Other' in Serbian Orthodox Christianity*, Unpublished Master thesis, Queen's University, Canada, 2006., стр. 75.

²⁵ Вејл С., *Укорењивање*, Бигз, Београд, 1995.

Закључак

Један од наметнутих сегмената процеса, као последица тзв. процеса глобализације, јесте и процес модернизације у свим сферама друштвеног живота. И наведени процес модернизације свакако представља велики изазов и искушење актерима политике и актуелној власти, као и целокупном српском народу да очува и аутентично прилагоди сопствени идентитет, интересе и циљеве тзв. новом светском поретку и да тај поредак прилагоди себи. Наиме, модернизација као појам преведен на српски, значи прихватање нових схватања и вредности. Схватања и вредности савремене цивилизације, устројене су и наметнуте механизмима тзв. „новог светског поретка“ или тзв. „процесом глобализације“, и установљене вољом и интересима корпоративног мега-капитала. У тим вредностима, чини се, нема места традицији, локалним специфичностима, историјским погледима уназад или било каквом инсистирању на националном идентитету, јер овакви „анахронизми“ наводно угрожавају остваривање идеје глобалног тржишта и стварање тзв. „масовног човека“ као потрошача на таквом тржишту. У оваквим околностима и процесима, готово даје консензусом прихваћено осећање немоћи народа а посебно појединца, осећање да смо „сламка међу вихоре“, те да је немогуће одупрети се силама које данас владају. Супротстављање је обесмишљено и високим стандардима, као тековинама савремене цивилизације, који начелно изражавају потребе сваког човека, а то је да се људи и капитал слободно крећу, да постоји слободан проток информација, те да се максимално штите слободе и права човека као појединца. На жалост, сведоци смо да су ове несумњиве вредности, најчешће само параван бесомучне битке за освајање природних ресурса и нових тржишта. Губитак суверенитета држава, националног идентитета и губитак аутентичних вредности личности које су у функцији одраза и реализације индивидуалних идентитета, само су „коллатерална штета“ устројавања нове стварности.²⁶ У таквој ситуацији оправдано се намеће и поставља питање може ли Србија одговорити на безбедносне изазове који најотвореније прете да угрозе њену националност, државу, језик, веру и сав остали стваралачки живот, па можда и сам биолошки остатак?

Уверени смо да може. Потребно нам је, као што рекосмо цитирајући Симону Вејл, укоренивање нације, државе, појединца уз освешћивање изходшта српског националног бића (генија), као специфичног одраза духа који се вековима баштинио кроз језик, писмо, веру, обичаје и културне обрасце. Неопходно нам је васпостављање, исцељење континуитета националног идентитета, грубо нарушаваног али не и прекинутог отоманским петовековним присуством и голготама првог светског рата, али систематски урушеног и готово прекинутог шездесетогодишњом владавином и идеологијом комунизма.²⁷

²⁶ Вејл С., Укоренивање, Бигз, Београд, 1995.

²⁷ Крсмановић Д., Царина и царинска служба у Србији (1804-1914), Службени гласник, Београд, 2006., стр. 5-7.

Такво укоренењавање омогућиће да више не будемо „сламка међу вихоре“, ни дрво које због плитких корена пада при првом налету ветра. Након укоренењавања сваки ветар „новог светског поретка“ биће развигор огромног потенцијала који имају људи нашег поднебља. Ветру се не можемо супроставити на брисаном простору ветрометине, али ветар губи снагу и замах у затвореном простору (уколико захтеве, стандарде, вредности новог светског поретка, омеђимо мером мере сопственог идентитета и проценимо их, прилагодимо сопственом систему вредности, ветар наметнутих промена биће замајац континуираног развоја српског друштва, на темељима идентитета и у складу са културним обрасцима и нашим системом вредности). Даљи развој, када сагледамо ко смо, одакле долазимо и где се налазимо одговорно ће одредити правац куда би требало да идемо. А требало би да идемо у правцу прилагођавања вредности српског националног бића савременим условима глобализације, али таквог прилагођавања које ће бити кадро да сопственим потенцијалима, аутентичном методологијом, селективно (а не неселективно) прихвати нова схватања и вредности а очува континуитет националног бића јер је то безбедоносни предуслов очувања националног идентитета, културе а тиме и биолошког опстанка Србије. У супротном „залудо би било да цео свет задобијемо, а душу своју изгубимо“.²⁸

Литература:

1. Elkins, David J. and Richard, E. B. Simeon, A Cause in Search of Its Effect, or What Does Political Culture Explain?, *Comparative Politics* 11, 1979.
2. Gaćeša, D., (2006), *Between Philanthropism and Phyletism: The Construction of the 'Other' in Serbian Orthodox Christianity*, Unpublished Master thesis, Queen's University, Canada
3. Hudson, Valerie, *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner Publishers, London, 1997.
4. Rothschild Emma, *What is Security (The Quest for World Order)*, Daedalus, 1995.
5. Vejl S., *Ukorenjivanje, Bigz*, Beograd, 1995.
6. Gaćinović R., *Bezbednosna funkcija države*, Institut za političke studije, Beograd, 2012.
7. Ejodus F., *Bezbednost, kultura i identitet u Srbiji, Bezbednost zapadnog Balkana*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd, 2007.
8. Kara-Murza S., *Manipulacija svešču*, Beograd, 2011.
9. Krsmanović D., *Carina i carinska služba u Srbiji (1804-1914)*, Službeni glasnik, Beograd, 2006.
10. Matić, Milan, *Mit i Politika, Čigoja štampa*, Beograd, 1998.

²⁸*Ibid.*

SECURITY AS A CHALLENGE AND RESPONSE THROUGH THE PRISM OF IDENTITY AND CULTURE

Summary: Throughout the paper, we are trying to draw attention to the crucial relationship between security, identity and culture, i.e. trying to get out of the frames that were previously imposed by the process of globalization. The assumption that globalization is trying to convince us in (and thus introduced us into the misery of someone else's value systems, insidiously designed, and not an own reflection of an own value system) is that the security threat of any kind represents pathologically overprotective enemy who is willing, in order to achieve extremist irrational ideas, to sacrifice our existence as well as his own, and thus endanger the existence of the entire community. Such an approach (intentionally) overlooks the motives and causes of the emergence of terrorism (i.e. the systemical material, mental and spiritual impoverishment) as the most current security threat, seeking a response within repression and distorted prevention. By drawing attention to the consequences instead of causes, the regularity and efficiency of a response to the security challenge is disabled. And, a true answer to all security challenges lies in preserving the true identity and the richness of culture.

Key words: security, culture, identity, terrorism, globalization